

Sygn.akt III AUa 119/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 kwietnia 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Dorota Elżbieta Zarzecka (spr.)

Sędziowie: SA Marek Szymanowski

SO del. Tomasz Madej

Protokolant: Magda Małgorzata Gołaszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 17 kwietnia 2018 r. w B.

sprawy z odwołania M. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

o odsetki

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

od wyroku Sądu Okręgowego w Suwałkach III Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 15 grudnia 2017 r. sygn. akt III U 384/17

I. oddala apelację;

II. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. na rzecz M. K. 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za II instancję.

SSO del. Tomasz Madej SSA Dorota Elżbieta Zarzecka SSA Marek Szymanowski

Sygn. akt III AUa 119/18

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. decyzją z 25 września 2017 r., wydaną na podstawie art. 118 (błędnie wskazano art. 18) ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2017r. poz. 1383) odmówił M. K. wypłaty odsetek od wyrównania emerytury.

W odwołaniu od tej decyzji M. K. domagała się jej zmiany i przyznania prawa do odsetek. Wskazała, iż organ rentowy ponosi odpowiedzialność za odmowę przyznania jej emerytury w nowej wysokości.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie.

Sąd Okręgowy w Suwałkach wyrokiem z 15 grudnia 2017 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał M. K. prawo do wypłaty odsetek od należnego wyrównania emerytury przyznanej od 1 stycznia 2016 r., na podstawie art. 55 ustawy emerytalnej decyzją z 31 sierpnia 2017 r.

Na podstawie dokumentacji zgromadzonej w aktach rentowych oraz aktach sprawy III U 133/16 Sąd pierwszej instancji uznał, że organ rentowy miał podstawy do przeliczenia M. K. wysokości emerytury zgodnie z art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Postępowanie w sprawie III U 113/16 toczyło się z odwołana M. K. od decyzji ZUS z 5 lutego 2016 r., którą odmówiono jej przeliczenia emerytury zgodnie z art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Organ rentowy interpretując ten przepis stał na stanowisku, że wnioskodawczyni nie spełnia warunków dających podstawę do przeliczenia, gdyż nie można przyjąć, że po osiągnięciu wieku emerytalnego (25 maja 2006 r.) kontynuowała ubezpieczenie, ponieważ podlegała ubezpieczeniu do 7 grudnia 1999 r., a następnie po wieloletniej przerwie takiemu ubezpieczeniu podlegała przez okres 1 miesiąca (listopad 2015 r.). Zdaniem organu rentowego podjęcie ubezpieczenia po wielu latach nie może być uznane za jego kontynuowanie. W sprawie została sporządzona opinia przez biegłą sądową z zakresu finansów i rachunkowości oraz kilka opinii uzupełniających. Przedmiotem opinii było wyliczenie kapitału początkowego i emerytury odwołującej na podstawie art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Wyrokiem z 28 października 2016 r. Sąd Okręgowy zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał M. K. prawo do emerytury na podstawie art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w wysokości 1.225,81 zł, przy przyjęciu kwoty zwaloryzowanego kapitału początkowego w wysokości 324.605,22 zł, kwoty składek w wysokości 78,08 zł, kwoty zmniejszającej podstawę obliczenia 122.057,43 zł oraz przyjęciu średniego dalszego trwania życia 165,30 miesięcy. Od tego wyroku apelację złożył organ rentowy. Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z 11 lipca 2017 r. oddalił apelację. W żadnym z powyższych orzeczeń nie została ustalona wina organu rentowego za opóźnienie w obliczeniu emerytury odwołującej.

W ocenie Sądu pierwszej instancji organ rentowy ponosił odpowiedzialność za opóźnienie. Podstawy do wyliczenia odwołującej emerytury stanowiły działania matematyczne - sumowanie składek zgromadzonych przez nią w ramach kapitału początkowego oraz wymagały właściwej interpretacji art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Wątpliwości organu rentowego były przedmiotem wyroków Sądu Najwyższego, na co wskazywały Sądy obu instancji rozstrzygające w sprawie III U 113/16. Organ rentowy nieustępliwie nie przyjmował ich do wiadomości, a tym samym do właściwego stosowania przy rozpoznawaniu wniosku odwołującej. Wyliczenia, które w sprawie III U 113/16 były wykonane przez biegłą, ale również przez organ rentowy, były efektem wcześniejszej, prawidłowej analizy i stosowania art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, której organ rentowy nie dokonał. Organ, który bazuje na przepisach ustawy o emeryturach i rentach z FUS, winien właściwie ją stosować, przyjmując utrwaloną linię orzeczniczą prezentowaną przez Sąd Najwyższy. W innym wypadku musi liczyć się z konsekwencjami swojego zaniechania w postaci wypłaty należnych odsetek za opóźnienie. Zdaniem Sądu Okręgowego w sprawie miało więc miejsce zawinione działanie organu rentowego, co uprawnia odwołującą do wypłaty należnych odsetek. Błąd organu rentowego wynikał z nieprawidłowej wykładni i zastosowaniu prawa. Ustalenia pozwalające w niniejszej sprawie na przyznanie odwołującej prawa do emerytury na podstawie art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS znane były organowi rentowemu. Organ rentowy na mocy art. 85 ust. 1 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych obowiązany jest więc do wypłaty odsetek.

Sąd Okręgowy w sprawie III U 113/16 nie zawarł rozstrzygnięcia o odpowiedzialności organu rentowego, co jednak nie mogło pozbawiać odwołującej prawa do odsetek. Celem art. 118 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z FUS od 31 sierpnia 2017 r. jest skrócenie postępowania administracyjnego i sądowego. Wykonując wyrok sądu o przyznaniu prawa do świadczenia lub jego wysokości, organ rentowy zobowiązany od razu będzie do wypłaty odsetek na mocy stwierdzenia jego odpowiedzialności przez sąd bez potrzeby powtarzania postępowania administracyjnego i ewentualnie sądowego.

Mając powyższe na uwadze Sąd Okręgowy na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał odwołującej prawo do odsetek od 31 sierpnia 2017 r., czyli od wydania decyzji o przyznaniu emerytury na podstawie art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Apelację od tego wyroku wniósł organ rentowy. Zaskarżył wyrok w całości i zarzucił:

- naruszenie prawa materialnego, w szczególności art. 85 ust. 1 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w zw. z art. 118 ust. 1a ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS, poprzez błędne ich zastosowanie,

- błędne ustalenia faktyczne polegające na przyjęciu, że organ rentowy pozostawał w zwloce w wypłacie emerytury przyznanej wyrokiem Sądu Okręgowego w Suwałkach z 28 października 2016 r. w sprawie III U 133/16.

Wskazując na te zarzuty organ rentowy wniósł o zmianę wyroku i oddalenie odwołania.

W odpowiedzi na apelację odwołująca wniosła o jej oddalenie i zasądzenie od organu rentowego na jej rzecz kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie jest zasadna.

Sąd Okręgowy dokonał w sprawie prawidłowych ustaleń faktycznych oraz właściwej oceny prawnej spornych okoliczności, nie dopuszczając się naruszenia przepisów prawa materialnego - art. 85 ust. 1 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych i art. 118 ust. 1a ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS. Sąd odwoławczy w pełni podziela rozstrzygnięcie i argumentację Sądu pierwszej instancji.

Spór w sprawie dotyczył tego, czy organ rentowy jest zobowiązany do wypłacenia M. K. odsetek od wyrównania emerytury, dokonanej decyzją ZUS z 31 sierpnia 2017 r., wydaną w wykonaniu prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego z 28 października 2016 r. Stan faktyczny sprawy był w zasadzie bezsporny, natomiast spór dotyczył interpretacji przepisów art. 118 ust. 1a ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS i art. 85 ust. 1 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych.

Terminy przyznawania i wypłacania świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń społecznych oraz konsekwencje naruszenia tych terminów uregulowane są odrębnie w stosunku do przepisów Kodeksu cywilnego. Instytucję odsetek od opóźnionego świadczenia w prawie ubezpieczeń społecznych reguluje art. 85 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. Odrębność tej regulacji polega przede wszystkim na powstaniu obowiązku zapłaty odsetek wyłącznie w wypadku opóźnienia kwalifikowanego, zachodzącego wtedy, gdy zobowiązany - mimo istniejącego obowiązku - nie spełnia świadczenia w terminie, przy czym niedotrzymanie terminu jest następstwem okoliczności, za które ponosi odpowiedzialność (por. System ubezpieczeń społecznych red. Gudowska, Strusińska-Żukowska 2014 wyd. 2/Gudowska, Komentarz do art. 85 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, Legalis).

Zgodnie z treścią art. 85 ust. 1 ww. ustawy, jeżeli Zakład - w terminach przewidzianych w przepisach określających zasady przyznawania i wypłacania świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń społecznych lub świadczeń zleconych do wypłaty na mocy odrębnych przepisów albo umów międzynarodowych - nie ustalił prawa do świadczenia lub nie wypłacił tego świadczenia, jest obowiązany do wypłaty odsetek od tego świadczenia w wysokości odsetek ustawowych określonych przepisami prawa cywilnego. Nie dotyczy to przypadku, gdy opóźnienie w przyznaniu lub wypłaceniu świadczenia jest następstwem okoliczności, za które Zakład nie ponosi odpowiedzialności. W korelacji z powyższą normą pozostaje przepis art. 118 ust. 1 i ust. 1a ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Zgodnie z przedmiotowym uregulowaniem organ rentowy wydaje decyzję w sprawie prawa do świadczenia lub ustalenia jego wysokości po raz pierwszy w ciągu 30 dni od wyjaśnienia ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania tej decyzji. Wyjaśnienie okoliczności niezbędnej do wydania decyzji oznacza natomiast dokonanie czynności mającej na celu ustalenie stanu faktycznego, czyli przeprowadzenie dowodów i ich ocenę (wyr. Sądu Najwyższego z 21 kwietnia 2009 r., I UK 345/08, OSNP 2010, Nr 23-24, poz. 293). Jednak w razie ustalenia prawa do świadczenia lub jego wysokości orzeczeniem organu odwoławczego (sądu ubezpieczeń społecznych) za dzień wyjaśnienia ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji uważa się również dzień wpływu prawomocnego orzeczenia organu odwoławczego, jeżeli organ rentowy nie ponosi odpowiedzialności za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji. Obowiązek świadczenia odsetek po stronie ZUS

powstaje zatem w przypadku, gdy organ rentowy miał możliwość ustalenia prawa do świadczenia lub jego wypłaty w określonej wysokości, a nie wykonał swego obowiązku, mimo upływu 30 dni od chwili powzięcia koniecznych wiadomości.

Zgodnie z orzecznictwem sądowym, powołanych przepisów nie można interpretować w oderwaniu od utrwalonego w tym zakresie orzecznictwa Sądu Najwyższego oraz treści wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 11 września 2007 r. w sprawie P 11/07, który rozstrzygał o zgodności art. 118 ust. 1a z Konstytucją. W uzasadnieniu powołanego wyroku Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że przez pojęcie „wyjaśnienie ostatniej niezbędnej okoliczności” z art. 118 ust. 1a należy rozumieć wyjaśnienie ostatniej okoliczności koniecznej do ustalenia samego istnienia prawa wnioskodawcy do świadczenia. Stąd też 30-dniowy termin na wydanie decyzji w sprawie świadczenia i jego wypłaty w razie, gdy prawo do świadczenia zostało ustalone przez sąd, powinien być liczony od dnia doręczenia wyroku sądu tylko wtedy, gdy ustalenie prawa do świadczenia dopiero w postępowaniu sądowym nie było następstwem okoliczności, za które ponosi odpowiedzialność organ rentowy. W przeciwnym wypadku, gdy opóźnienie w ustaleniu prawa do świadczenia było spowodowane okolicznościami, za które odpowiada organ rentowy, termin ten będzie liczony od dnia, w którym organ rentowy, gdyby działał prawidłowo, powinien był ustalić prawo do świadczenia.

W podobny sposób interpretuje art. 118 ust. 1a Sąd Najwyższy. W jego orzecznictwie przyjmuje się bowiem, że do wyłączenia obowiązku wypłaty odsetek nie jest wystarczające wykazanie, że organ rentowy nie ponosi winy w powstaniu opóźnienia (por. wyrok Sądu Najwyższego z 7 października 2004 r., II UK 485/03, OSNP 2005, Nr 10, poz. 147). W wyroku z 25 stycznia 2005 r., I UK 159/04 (OSNP 2005, Nr 19, poz. 308) Sąd Najwyższy przyjął, że wydanie przez organ rentowy niezgodnej z prawem decyzji odmawiającej wypłaty świadczenia, w sytuacji gdy było możliwe wydanie decyzji zgodnej z prawem, zwłaszcza gdy ubezpieczony wykazał wszystkie przesłanki świadczenia, oznacza, że opóźnienie w spełnieniu świadczenia jest następstwem okoliczności, za które organ rentowy ponosi odpowiedzialność, choćby nie można było mu zarzucić niestaranności w wykładni i zastosowaniu prawa. W uzasadnieniu tego wyroku Sąd Najwyższy podniósł też, że wówczas, gdy organ rentowy w chwili wydania zaskarżonej decyzji miał wszystkie potrzebne dane pozwalające na wydanie decyzji zgodnej z prawem, a po stronie ubezpieczonego nie występował obowiązek wykazania żadnych innych okoliczności uzasadniających jego wniosek, to dla obowiązku zapłaty odsetek za opóźnienie w wypłacie świadczenia nie mogą mieć znaczenia okoliczności dotyczące przebiegu postępowania sądowego, zwłaszcza gdy w tym postępowaniu nie ustalono żadnych nowych przesłanek wypłaty świadczenia, których wykazanie ciążyło na ubezpieczonym, a które nie były znane (nie mogły być znane) organowi rentowemu. W uzasadnieniu wyroku z 21 czerwca 2012 r. w sprawie III UK 110/11 Sąd Najwyższy wywodził, iż w celu ustalenia, że organ rentowy nie ponosi odpowiedzialności za opóźnienie spowodowane błędem w ustaleniach faktycznych, konieczne jest wykazanie, że w przepisany termin ZUS nie dysponował materiałem umożliwiającym przyznanie świadczenia. W takiej sytuacji Sąd Najwyższy wskazał na konieczność uwzględnienia tego, czy organ rentowy w ramach swoich kompetencji i nałożonych obowiązków poczynił wszystkie możliwe ustalenia faktyczne i wyjaśnił wszystkie okoliczności konieczne do wydania decyzji. Jeżeli bowiem zmiana decyzji w postępowaniu odwoławczym będzie uzasadniona ustaleniami co do takich okoliczności, które nie były i nie mogły być znane organowi rentowemu, to nie będzie podstaw do uznania, iż opóźnienie jest następstwem okoliczności, za które ponosi on odpowiedzialność (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 21 kwietnia 2009 r., I UK 345/08, OSNP 2010, nr 23-24, poz. 293).

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy należy zwrócić uwagę, iż decyzją z 5 lutego 2016 r. ZUS odmówił M. K. przeliczenia emerytury zgodnie z art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Wyrokiem z 28 października 2016 r. Sąd Okręgowy zmienił tę decyzję i przyznał M. K. prawo do emerytury na podstawie art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z 11 lipca 2017 r. oddalił apelację organu rentowego od tego wyroku. W dniu 1 sierpnia 2017 r. do organu rentowego wpłynął prawomocny wyrok, zaś w dniu 31 sierpnia 2017 r. ZUS wydał decyzję wykonującą wyrok, w której przeliczył emeryturę wnioskodawczyni zgodnie z art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Zdaniem organu rentowego, nie ma on obowiązku zapłaty odsetek, bowiem nie przekroczył 30 – dniowego terminu od wyjaśnienia ostatniej okoliczności niezbędnej do przyznania świadczenia (od wpływu prawomocnego wyroku sądu).

Nie ma wątpliwości, iż ZUS wydał decyzję z 31 sierpnia 2018 r. w ciągu wskazanego wyżej terminu. Zgodnie jednak z powyższymi rozważaniami, 30-dniowy termin na wydanie decyzji w sprawie świadczenia i jego wypłaty w razie, gdy prawo do świadczenia zostało ustalone przez sąd, powinien być liczony od dnia doręczenia wyroku sądu tylko wtedy, gdy ustalenie prawa do świadczenia dopiero w postępowaniu sądowym nie było następstwem okoliczności, za które ponosi odpowiedzialność organ rentowy.

Sąd Okręgowy wydając wyrok z 28 października 2016 r. nie orzekł o odpowiedzialności ZUS za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji (przynajmniej wnioskodawczyni prawo do przeliczenia emerytury zgodnie z treścią art. 55 ustawy emerytalnej). Należy jednak wskazać, że orzeczenie stwierdzające odpowiedzialność organu rentowego (lub jej brak) w trybie art. 118 ust. 1a zdanie drugie ustawy o emeryturach i rentach pełni jedynie funkcję prejudykatu w sprawie o (ewentualną) wypłatę odsetek za opóźnienie w przyznaniu lub wypłacie świadczenia. Jeżeli takie rozstrzygnięcie zostanie podjęte, to kwestia ta nie może być przedmiotem postępowania dowodowego i odmiennych ustaleń faktycznych oraz ocen prawnych w kolejnym procesie o odsetki od przyznanego (wypłaconego) świadczenia (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2011 r., I UZP 2/11, OSNP 2011 nr 19-20, poz. 255 oraz uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 28 kwietnia 2010 r., II UK 330/09). Kwestia odpowiedzialności organu rentowego za nieprzyznanie w terminie spornego świadczenia w nowej wysokości przesądza o ewentualnym obowiązku uiszczenia odsetek za opóźnienie w przyznaniu świadczenia. Zasadność roszczenia M. K. o wypłatę spornych odsetek sprowadzała się zatem do oceny, czy wydając decyzję z 5 lutego 2016 r. ZUS naruszył przepisy dotyczące przyznawania i wypłacania świadczeń z ubezpieczenia społecznego (ponosząc za to odpowiedzialność), innymi słowy – czy zachodzi sytuacja przewidziana w cytowanym przepisie art. 85 ust. 1 ustawy systemowej. W tym zakresie Sąd Apelacyjny podziela ocenę dokonaną przez Sąd pierwszej instancji.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego rację ma Sąd pierwszej instancji, iż organ rentowy dysponował wszystkimi danymi niezbędnymi do wydania prawidłowej decyzji i przeliczenia emerytury M. K. w oparciu o art. 55 ustawy emerytalnej już w dacie wydania decyzji z 5 lutego 2016 r. W toku postępowania przed sądem, w sprawie III U 133/16 sąd dopuścił dowód z opinii biegłej z zakresu rachunkowości i finansów w celu obliczenia emerytury wnioskodawczyni na podstawie art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a biegła dokonała obliczeń na podstawie dokumentów dostępnych w aktach ZUS. Oznacza to, że zarówno organ rentowy, jak i biegła sądowa orzekali na podstawie tego samego materiału dowodowego. Ustalenia pozwalające na przyznanie odwołującej prawa do emerytury na podstawie art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS znane były organowi rentowemu. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z 21 czerwca 2012 r., III UK 110/11 (Lex numer 1227452), organ rentowy musi zapłacić odsetki od nieprzyznanego w terminie świadczenia, jeśli sąd przyznał prawo do niego na podstawie dokumentów już znanych zakładkowi.

Przyznanie świadczenia w prawidłowej wysokości wymagało również właściwej interpretacji art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, jednak wykładnia tego przepisu była przedmiotem wielu wcześniejszych orzeczeń Sądu Najwyższego i nie powinna budzić wątpliwości. Zatem, w niniejszej sprawie organ ponosi odpowiedzialność za nieprzyznanie w terminie świadczenia w nowej wysokości, nawet jeżeli nie można było mu zarzucić niestaranności w wykładni czy stosowaniu prawa z uwagi na to, że kierował się wytycznymi Centrali ZUS. W sprawie nie zachodzi bowiem sytuacja, w której rozstrzygnięcie zależało od ustaleń, które nie były i nie mogły być znane organowi rentowemu w postępowaniu przed tym organem. Organ rentowy ponosi więc odpowiedzialność z tytułu opóźnienia w wypłacie świadczenia w prawidłowej wysokości, zatem mając na uwadze treść art. 85 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych należało stwierdzić, że obowiązany jest do wypłaty odsetek.

Dlatego też apelacja podlegała oddaleniu, o czym Sąd orzekł na mocy art. 385 k.p.c. – punkt I sentencji wyroku.

O kosztach zastępstwa procesowego w II instancji Sąd orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c., art. 99 k.p.c. oraz § 9 ust. 2 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015 r. poz. 1804) – punkt II sentencji wyroku.

SSO del. Tomasz Madej SSA Dorota Elżbieta Zarzecka SSA Marek Szymanowski